

REZUMAT

DOMENIILE COROANEI REGALE

Perioada monarhiei (1866 -1947) reprezintă o etapă deosebit de importantă în evoluția istorică a României. O confirmă transformările pe care societatea românească le-a cunoscut în acest interval de timp, sub toate aspectele: politic, economic, social, demografic, administrativ și cultural. Această etapă istorică a fost marcată de personalitățile regilor: Carol I (1866-1914), Ferdinand I (1914-19127), Carol al II-lea (1930-1940) și Mihai I (1927-1930; 1940-1947). Cei patru regi, care s-au succedat la tronul țării, și-au pus, fiecare în felul său, amprenta asupra evoluției statului și a societății românești în ansamblul ei.

Se distinge clar domnia regelui Carol I (1866-1914), în timpul căruia realizările României au fost cu adevărat impresionante: instituirea și recunoașterea internațională a regimului monarhiei ereditare constituționale, cucerirea Independenței, proclamarea Regatului, consolidarea poziției României pe plan european și aprecierea sa drept factor de echilibru în zona balcanică, asigurarea unei stabilități politice interne, prin alternarea la putere a liberalilor și conservatorilor, progresele remarcabile înregistrate pe calea modernizării.

Cu toate acestea, nu puține au fost momentele în care, Regele Carol I a trebuit să facă față sentimentelor contradictorii, afișate de către diverse categorii politice și sociale, dar și de către puterile europene, cu anumite

ocazii: sosirea în România, ca urmare a înlăturării lui A. I. Cuza, proclamarea României ca Regat și a lui Carol I ca Rege (14/26 martie 1881), fapt ce a generat discuții vehemente pe plan intern și internațional, acceptarea, în anul 1884, a celor 12 moșii agricole oferite Coroanei etc.

După proclamarea Regatului, numeroși oameni politici au considerat de cuviință ca, în conformitate cu noul statut al țării să creeze și un domeniu al Coroanei, compus din moșii ale statului, pe care regele să-l administreze cum va crede. Acest Domeniu va avea un statut cu totul diferit de proprietățile particulare regale, regele având doar drept de uzufruct.

Astfel, în 1884 s-a inițiat acest act, cu scopul de a stabili o și mai strânsă legătură între dinastie și români, monarhul urmând să împărtășească soarta țării și pe țărâm agricol.

Preocupări legate de cunoașterea a ceea ce reprezintă Domeniul Coroanei au fost foarte puține. Acestea s-au înregistrat mai ales după 1989, când a dispărut orice fel de constrângere, iar accesul la informație a devenit mai accesibil. Astfel, subiectul s-a aflat în mod deosebit, în atenția acelor istorici care au studiat perioada monarhiei din România: Ioan Scurtu, Ion Mamina, Sorin Liviu Damean, Paul Lindemberg, fără însă a aprofunda această temă. Încercări timide de descifrare a activităților de pe Domeniile Coroanei se regăsesc și în articolele elaborate de Anica Constantin, Nicoleta Ionescu-Gură, Radu Ionescu. Mai multe informații cu privire la modul în care se executa exploatarea moșiilor ne sunt oferite de șefii celor 12 regii - Olimpiu Boiu, Alexandru Precup, N. Condurache, N. Marinescu, Florian Davidescu, Gheorghe Manolescu, Gheorghe Codrescu, Eremia Medianu, Dumitru Popescu, Gheorghe Popovici, Ioan Popovici – în monografiile editate în anul 1906.

O incursiune în istoria Domeniului Coroanei, pentru perioada 1884-1947 nu a fost realizată până în prezent. Pornind de la dorința elucidării

acestei probleme, nerezolvate în istoriografia noastră, am realizat teza de doctorat „Domeniile Coroanei Regale”. Lucrarea este produsul activității de cercetare și documentare pe care am desfășurat-o în perioada 2007-2010, în cadrul Arhivelor Naționale Istorice Centrale București, Direcției Județene a Arhivelor Naționale Dolj și a Bibliotecii Academiei Române, Bibliotecii Județene Neamț „G. T. Kirileanu”, Bibliotecii Centrale Universitare București, Bibliotecii Județene Dolj „Th. Aman”. Lucrarea prezintă o configurație clasică, fiind structurată pe cinci capitole principale, la care se adaugă bibliografia selectivă și anexele.

În primul capitol, intitulat *Legislația privind constituirea Domeniului Coroanei* am prezentat dezbaterile parlamentare ale Camerei Deputaților și Senatului, cu privire la instituirea legii Domeniului Coroanei care, în ciuda numeroaselor proteste ale opoziției, a fost votată la 10/22 iunie 1884. Totodată, am încercat să evidențiez toate acele legi elaborate pe parcursul celor 63 de ani de funcționare a acestei instituții.

Conform legii din 1884, moșiile Sadova și Segarcea (jud. Dolj), Rușetu (jud. Brăila), Cocioc (jud. Ilfov), Gherghița (jud. Prahova), Domnița (jud. Râmnicu-Sărat), Dobrovăț (jud. Vaslui), Mălini, Borca, Sabașa-Farcașa (jud. Suceava), Bicz (jud. Neamț) și Bușteni, cu munții Clăbucetul Taurului și Caraiman (jud. Prahova) au constituit Domeniile Coroanei. Aceste imobile rurale erau declarate inalienabile și imprescriptibile, nu puteau fi vândute, schimbate, dăruite, ipotecate sau supuse la vreo altă sarcină, indiferent de natura ei. De asemenea, nu erau supuse impozitului către stat, în schimb achitau taxele județene și comunale. Contractele și alte acte referitoare la administrare erau, de asemenea, scutite de orice taxe de timbru sau înregistrare. Decretul din 14 noiembrie 1934 aducea precizări suplimentare, arătând că legea trebuia interpretată în sensul că proprietățile Domeniului Coroanei, indiferent de modul în care se exploatează, nu sunt impuse nici

unui fel de impozit, sub orice denumire ar fi, către stat, instituții publice, diferite ministere etc., ori de câte ori legile prin care se creează un impozit sau taxă nu cuprind dispoziția expresă că Domeniul Coroanei este supus aceluși impozit sau acelor taxe. Domeniul Coroanei rămânea impozabil numai către județ sau comună, și numai în ceea ce privește suprafețele agricole și clădirile. În 1940, printr-un decret-lege din 14 octombrie, se sistau toate scutirile și reducerile de impozite, taxe și contribuții de orice fel, acordate membrilor Familiei Regale, Casei Regale și Domeniului Coroanei. Proprietățile imobiliare personale, ca și cele date în folosință, bunurile mobile, veniturile de orice fel, actele și faptele juridice au fost supuse aceluși regim fiscal ca și cele ale particularilor. Rămâneau scutite de impunere numai cele din lista civilă a Regelui Mihai I și dotația Reginei-mamă Elena. Dispozițiile acestui decret-lege au fost abrogate prin Legea nr. 45 din anul 1945. Prin decizia 232 din 10 martie 1948, cu efect retroactiv, începând cu 1 ianuarie 1948 s-au desființat definitiv legile care prevedeau scutirile sau reducerile de impozite sau taxe de care beneficiau membrii fostei Familii Regale, bunurile care formaseră Domeniul Coroanei fiind supuse regimului fiscal ce se aplica tuturor bunurilor statului.

Acțiunile de organizare și modernizare, întreprinse pe cele 12 regii, realizate sub îndrumarea și atenta supraveghere a celor șase administratori: Ion Kalinderu (26 decembrie 1884 – 11 decembrie 1913), Barbu Știrbey (21 decembrie 1913 – 9 decembrie 1919), Nicolae Mișu (9 decembrie 1919 – 15 mai 1920), general Ernest O. Baliff (15 mai 1920 – 13 februarie 1941), general Alexandru Manolescu (15 februarie 1941 – 11 iulie 1942), Dimitrie D. Negel (22 iulie 1942-30 decembrie 1947) sunt tratate în subcapitolul *Măsuri de organizare și modernizare a Domeniilor Coroanei*. Sediul central al instituției a fost stabilit la București, fiind condus de un administrator general. Serviciul exterior a fost împărțit în 11 circumscripții, conduse fiecare

de câte un șef agronom sau silvicultor, direct subordonați administratorului central. Activitatea a fost structurată pe trei secțiuni: silvicultură, agricultură și contabilitate. În atribuția primelor două intra alcătuirea amenajamentelor silvice, respectiv, alcătuirea planurilor de exploatare agricolă, dar și controlul personalului de la serviciile exterioare. Personalul era numit prin adrese de către Administratorul general și nici o decizie nu se lua fără consultarea și acceptul acestuia. În vederea modernizării, trebuie menționat că s-au depus eforturi în scopul utilării regiilor cu construcții moderne, destinate angajaților, cu instrumente agricole dintre cele mai moderne și performante, înfrumusețarea gospodăriilor țărănești prin acordarea, gratuit, a pomilor fructiferi și arbuștilor ornamentali, repararea și construirea unor școli, biserici, dispensare pe cuprinsul Regiilor etc.

În capitolul al II-lea, intitulat *Organizarea și exploatarea Domeniilor Coroanei (1884-1919)*, am prezentat diferite aspecte care țineau de organizarea, forța de muncă și exploatarea agricolă – cu toate ramurile conexe – și forestieră a celor 12 moșii, din momentul încetării contractelor de arendare (1898-1903) și până în anul 1906. Din păcate, informațiile referitoare la perioada 1907–1919 ne lipsesc, arhiva Administrației Centrale și a regiilor fiind distruse în timpul primului război mondial (1916-1918).

Capitolul al III-lea, *Exproprierea și urmările ei*, tratează evoluția Domeniilor în perioada 1921-1947. Reforma agrară din 1921 a dus la o reducere a suprafeței agricole cu aproximativ 46.400 de ha teren agricol în scopul împrumării locuitorilor. Micșorarea suprafețelor agricole, inclusiv a numărului de moșii, a impus reorganizarea regiilor: Domeniul Domnița a fost expropriat în întregime; Domeniile Borca cu Sabașa și Farcașa, ca și Cocioc cu Gherghița s-au unit din punct de vedere administrativ. Unirea din 1918 a dus la încadrarea, în cadrul Domeniului Coroanei a unei noi moșii din

Basarabia, Domeniul Românești (jud. Orhei). În perioada antebelică această moșie îi aparținuse Familiei Regale ruse.

Criza economică din 1929-1933, ca și al doilea război mondial (1939-1945) au afectat negativ activitatea pe aceste moșii. La regiile de munte, unde principala activitate o constituia exploatarea forestieră, s-a înregistrat o stagnare a lucrărilor și o scădere foarte mare a vânzării produselor lemnoase. Regiile din zona de câmpie au înregistrat reduceri la suprafețele însămânțate și la producție.

Începând cu anul 1934, efectele crizei au fost atenuate și apoi lichidate de cererea tot mai mare de produse agricole și forestiere, ca urmare a pregătirilor de război, de stocările strategice de pe plan intern și extern, cât și de creșterea prețurilor pe piața internă și externă. În perioada 1934-1939 s-au înregistrat cereri pentru export, în special la produsele viticole și produsele lemnoase.

În anul 1938 au fost expediate, de la Regia Segarcea, 14.000 de sticle de vin Bordeaux în Elveția, 55.300 de sticle în Indii, 7.500 de sticle în Anglia. Cereri de vin s-au înregistrat și din Varșovia, Polonia, pentru fabricarea oțetului.

Pentru produsele lemnoase s-au înregistrat cereri din partea Albaniei, Irakului, dar și a Societății BELROM S.A.R., în calitate de reprezentant al concernului Samac – Luxemburg – New-York, care anunța că era dispusă să plaseze, în cursul anului 1939, din producția de cherestea provenită din Valea Bistriței și regiunea Fălticeni a Domeniului Coroanei, o cantitate de cca 30.000 de m³ de cherestea semifabricată și geluită. Exportul se realiza numai în țări transoceanice, în Asia Estică, în Africa, în America de Nord, America Centrală și America de Sud și în Australia.

Izbucnirea celui de-al doilea război mondial a dus la o nouă scădere a activității. Acest fapt se datorează concentrării oamenilor pe front,

rechizițiilor materiale și animale, efectuate pentru nevoile de război, dar și jafurilor și distrugerilor provocate de armatele sovietice, germane și chiar române.

Pierderea Domeniului Românești, în anul 1945, a însemnat primul pas către dezmembrarea Domeniului Coroanei. Preluarea puterii de către comuniști a făcut iminentă desființarea acestei instituții. Odată cu abdicarea silită a Regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, Domeniile Coroanei au trecut în proprietatea statului.

În al IV-lea capitol, *Domeniile Coroanei la expozițiile naționale și internaționale*, am încercat să realizez un tablou complet al expozițiilor la care această instituție a luat parte. Un mare succes l-a înregistrat Domeniul Coroanei în anul 1906, la Expoziția Jubiliară de la București, unde se comemorau 1.800 de ani de la sosirea primilor coloniști în ținuturile românești, 40 de ani de domnie a regelui Carol I și 25 de ani de la proclamarea regatului. La această expoziție, Domeniul a etalat în fața vizitatorilor toate produsele realizate în cadrul regiilor, de la produse agricole și forestiere până la obiecte de industrie. Cu ocazia decernării premiilor, Ion Kalinderu a primit un premiu special, reprezentat printr-un vas de argint cu figuri alegorice, de o execuție admirabilă. Acest premiu a fost oferit de rege „celui mai de seamă agricultor”.

Pe plan internațional, un prim succes l-a înregistrat Administrația la Expoziția de la Paris, din anul 1900. Acest succes este evidențiat de numărul mare al premiilor obținute: un mare premiu decernat administratorului Ion Kalinderu, pentru întreaga activitate pusă în slujba Domeniului Coroanei, două medalii de aur, 5 medalii de argint, o medalie de bronz, trei mențiuni. În perioada interbelică se înmulțesc informațiile cu privire la prezența Domeniului Coroanei în cadrul expozițiilor universale. Amintim, în acest sens, expoziția din anul 1925, oragnizată la Lemberg, Ucraina, pe cea din

1929 de la Varșovia, unde au fost expuse diferite tipuri de vinuri, struguri și alte fructe proaspete sau conservate; de la Bruxelles (Olanda), în anul 1935. Expoziția din S.U.A., din anul 1938, a fost ultima expoziție la care a participat Domeniul Coroanei.

În capitolul al V-lea, *Politici sociale și culturale create prin intermediul Domeniilor Coroanei*, am insistat asupra condițiilor sociale create sătenilor, ca de pildă construirea de școli, biserici, biblioteci, înzestrarea școlilor cu publicații și materialul didactic necesar, ateliere și săli de spectacol. În fiecare sat au fost organizate cursuri, se țineau conferințe, se comemorau, prin festivități, marile momente sau personalități ale istoriei, se organizau campanii de culegere de folclor, de proverbe și zicale, s-au constituit muzee, societăți culturale.

Devenite rentabile, Administrația Domeniilor, prin bunăvoința suveranilor, acorda anual ajutoare în bani, produse și materiale lemnoase, celor aflați la nevoie, burse pentru elevii și studenții fără posibilități. Odată cu încheierea primului război mondial, s-a implicat tot mai mult în crearea așezămintelor destinate invalizilor, copiilor rămași orfani de război, dar și în diverse alte opere de binefacere. Stau mărturie, în acest sens, dosare întregi de documente. Din fondurile Domeniilor Coroanei a fost creat Institutul pentru studiul istoriei de pe lângă Universitatea Daciei Superioare.

O luptă acerbă a purtat-o Administrația Centrală împotriva imoralității și a mizeriei, în toate sensurile ei, mergând până la pedanterie.

Instituție de luptă împotriva sărăciei, factor de educație și culturalizare a satelor, prin metode și activitate rațională, Domeniile Coroanei au constituit un exemplu a ceea ce se poate realiza, într-un timp scurt, într-o țară care trebuia să facă pași mari pe calea dezvoltării.

Având în vedere puținele informații publicate pe această temă, demersul meu se dorește a fi un prim pas în studierea istoriei Domeniilor

Coroanei, și, în același timp, un nou pas, cu sensul completări și continuări studiilor în acest domeniu.